

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОБЛЕМНИХ ТЕРИТОРІЙ РОЗВИТКУ

Пітюлич М.І.
Штробля Ю.Й.

У статті здійснена спроба наукового аналізу економічних трансформацій у сільській місцевості, яка за роки реформ зазнала найбільшого руйнування. Аналізується демографічна ситуація в сільських поселеннях, ринок праці і темпи розвитку нових форм господарювання на селі, їх економічна ефективність, зайнятість населення тощо.

Кількість бібліографічних посилань – 2, мова – українська.

Ключові слова: зайнятість, ефективність, демографія, ринок праці, особисті селянські господарства

ВСТУП

У географо-просторовому розрізі в складі Закарпатської області чітко виділяються три природно-економічні зони – низинна, передгірна та гірська. Історично склалося так, що найшвидшими темпами розвивалися адміністративні території, розміщені в низинній та передгірній зонах. Що стосується адміністративних районів, віднесених до гірської природно-економічної зони, то темпи їх соціально-економічного розвитку через об'єктивні і суб'єктивні причини були значно нижчими.

За роки економічних реформ диференціація в рівнях соціально-економічного розвитку територіальних утворень суттєво поглибилася. Ці відмінності проявляються в першу чергу у виробництві валової доданої вартості на одну людину, яка є узагальнюючим показником і характеризує рівень розвитку економіки кожної таксономічної одиниці, обсягах виробленої та реалізованої продукції, залучених інвестицій, доходах населення, а відтак і рівні його добробуту. Відмічені показники трансформуються на демографічну ситуацію, рівень зайнятості, підприємницьку активність населення, стан соціально-культурної сфери, екологічну ситуацію. Аналіз окреслених проблем в просторовому зрізі є вкрай важливим, оскільки сьогодні чітко простежуються відмінності в темпах реформування економіки міст і районів області, динаміці розвитку ринкового сектору економіки, обсягах капіталовкладень, рівні витрат, характері безробіття, диференціації суспільства за критерієм багатства.

Враховуючи різні можливості, наявний економічний потенціал та неоднакові умови господарювання, вкрай важливим є науковий аналіз

економічних трансформацій в сільській місцевості, яка за роки реформ зазнала найбільшого руйнування.

З огляду на це, актуальним є аналіз демографічної ситуації в сільських поселеннях, ринку праці і темпів розвитку нових форм господарювання на селі та економічної ефективності їх діяльності, зайнятості населення. Дослідження має не тільки наукове, а й прикладне значення, оскільки на його основі органи місцевого самоврядування мають можливість формувати організаційно-економічні механізми регулювання розвитку територій, застосовувати превентивні важелі недопущення кризових явищ у ньому.

1 ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В ГІРСЬКІЙ ПРИРОДНОЕКОНОМІЧНІЙ ЗОНІ ЗАКАРПАТТЯ

Гірську природно-економічну зону області формують 6 адміністративних районів – Великоберезнянський, Воловецький, Міжгірський, Перечинський, Рахівський та Свалявський райони. Загальною тенденцією демографічного розвитку населення області є зміщення центру депопуляції в сільську місцевість. Так, наприклад, за останні десять років чисельність наявного населення в низинній зоні зменшилася на 4,7, передгірній – 9,5, гірській – 4,6 відсотка. Однією з головних причин цього є те, що, починаючи з 60-х років, демографічний розвиток області характеризується зниженням темпів природного приросту населення. Якщо в 1996 році коефіцієнт природного приросту населення в розрахунку на 1000 чоловік становив 1,8 [1, С.41], то у 2006 році цей показник становив 0,6, а у сільській місцевості -1,0 [2, С.379]. Найвищими є темпи депопуляції населення у районах, віднесених до гірської природно-економічної зони, що ще раз підтверджує зроблений вище висновок. Зокрема, у 2005 році найвищий коефіцієнт скорочення природного приросту населення було зафіксовано у Великоберезнянському районі – -6,8, а в сільській місцевості району – -10,4. Аналогічною є ситуація у

Пітюлич Михайло Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії Ужгородського національного університету, тел. 3-42-92.

Штробля Юліана Йосипівна, студентка 4-го курсу економічного факультету Ужгородського національного університету

районах: Воловецькому – -2,7 і -4,1, Перечинському – -2,2 і -4,0, Свалявському – -0,7 і -2,3. Із шести гірських районів області в п'яти зафіксовано скорочення приросту населення, і лише в Рахівському районі цей показник мав плюсове значення – 2,9 у міських поселеннях і 3,7 у сільській місцевості. Якщо у 1996 році природне зменшення населення спостерігалось у 6 районах області та м. Ужгород, то у 2005 р. – у 9 районах та м. Хуст.

Природне скорочення населення є наслідком низької народжуваності, поширення бідності та високого рівня загальної дитячої смертності, зменшення середньої тривалості життя та його активного періоду. За період з 1996 по 2005 роки коефіцієнт народжуваності у Великоберезнянському районі знизився із 11,4 до 11,1, Воловецькому відповідно 12,7 та 10,8, Міжгірському – 14,8 і 13,4 та Рахівському районах – 15,4 і 15,1. І лише у Перечинському і Свалявському районах кількість народжених за аналізований період мала тенденцію до зростання. На цьому тлі посилюється тенденція до зростання коефіцієнта смертності. В розрахунку на 1000 чоловік наявного населення за аналізований період кількість померлих зросла у Великоберезнянському районі із 14,4 до 18,5, Воловецькому відповідно з 10,6 до 13,5, Міжгірському – із 11,4 до 13,1, Перечинському – з 14,1 до 17,2, Рахівському – з 10,9 до 11,7, Свалявському – з 10,9 до 13,1. Таким чином, в усіх шести районах гірської природноеконімічної зони зафіксовано перевищення числа померлих над кількістю народжених. Особливо небезпечною є тенденція до зростання смертності дітей у віці до 1 року. Починаючи з 2001 року, у розрахунку на 1000 народжених смертність дітей у сільській місцевості зросла з 7,6 до 11,2 у 2005 році [2, С.389], а у Великоберезнянському і Перечинському районах смертність дітей у віці до 1 року перевищила середньообласний показник у 2 рази.

На природний приріст населення певний вплив здійснюють міграційні процеси. Міграційне сальдо за останні 10 років має від'ємне значення. Якщо у 1996 році воно становило -1841 чоловік, то у 2005 році число вибулих із області над прибулими зросло до 2333 чоловік. Середньообласний показник сальдо міграції у 2005 році становив -1,8. У Великоберезнянському районі цей показник -2,6, Воловецькому -5,9, Міжгірському -4,5, Перечинському -1,2, Рахівському -3,0, Свалявському районах -4,1.

Таким чином, домінантною ознакою розвитку населення в сільській місцевості є депопуляція. Основними причинами цього є скорочення природного приросту населення в більшості гірських районів, від'ємне міграційне сальдо та висока смертність сільських жителів. Збереження існуючих демографічних тенденцій в сільських поселеннях загрожує перетворенням гірських населених пунктів на геронтологічний осередок, що втрачає резерви розвитку соціальних ресурсів.

2 ТРУДОЗАЙНЯТІСТЬ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Вирішальний вплив на розвиток людських ресурсів здійснює сфера прикладання праці. Становлення ринкових відносин на селі супроводжується гострою соціальною напругою у сфері зайнятості сільського населення. За останні десять років середньорічна кількість працівників у районах, віднесених до гірської природноеконімічної зони, зменшилася у Великоберезнянському районі у 2,1 рази, Воловецькому – 2,6, Міжгірському – 2,1, Перечинському – 1,7, Рахівському – 2,3 та Свалявському районах – 2,1 рази. Відмічене значною мірою спроектувало ситуацію на локальних ринках праці, що відображено в таблиці 1.

Таблиця 1 Показники функціонування ринку праці в розрізі природноеконімічних зон Закарпаття у 2005 році

Природноеконімічні зони	Чисельність незайнятого населення	Попит на працю	% від числа незайнятих	Пропозиція праці	Навантаження на одне вільне робоче місце	Кількість зареєстрованих безробітних	
						всього	в т.ч. молодь до 28 р. (%)
Низинна	19184	2182	11,4	6879	15	6755	24,8
Передгірна	12682	373	2,9	6785	15	6603	26,0
Гірська	18887	645	3,4	12462	21	10745	27,7

Дані, наведені в таблиці 1, показують на різновекторну спрямованість динаміки попиту і пропозиції робочої сили, загального і реєстрованого безробіття. Ядро безробіття становлять жителі сільської місцевості. В усіх районах гірської природноеконімічної зони рівень зареєстрованого безробіття в півтора-два рази вищий за середньообласний показник. Асиметрія в темпах

створення нових робочих місць та вивільнення робочої сили із підприємств і організацій, розміщених в сільській місцевості, призвела до посилення розриву між попитом на працю та її пропозицією, хоча за останні роки цей розрив зберігає тенденцію до скорочення.

Динаміку розвитку сфери прикладання праці характеризує показник навантаження на одне вільне

робоче місце, вакансію. Попри певний ріст попиту на працю в сільській місцевості, особливо в останній час, можливості працевлаштування у ній є обмеженими. Якщо в м. Ужгороді в 2005 році навантаження на 1 вільне робоче місце становило 1 людину, то у Великоберезнянському районі – 59, Воловецькому – 23, Міжгірському – 28, Перечинському – 15, Рахівському – 24 чоловіки. На цьому тлі у сфері соціально-трудова відносин формується нова тенденція – відсутність вимушеної форми безробіття в містах Ужгород, Мукачеве та Хуст завдяки інтенсивному розвитку сфери торгівлі та послуг. Відкриття в містах області мережі супермаркетів “Вопак”, “Барва”, “Дастор”, “Фокстрот”, “Мега Макс”, з одного боку, суттєво розширило сферу прикладання праці не тільки жителів міста, але і села, а з другого – посилює конкуренцію на ринку праці, що є головним для підвищення її ціни. Разом з тим, надмірна концентрація закладів торгівлі та сфери послуг у містах створює підґрунтя для інтенсифікації маятникової трудової міграції сільських жителів і особливо молоді, що значною мірою порушує динаміку демовітворювальних процесів на селі. В цій ситуації ключовою проблемою є підвищення соціальної активності сільського населення шляхом розвитку підприємницької і комерційної діяльності, стимулювання і підтримка з боку органів місцевого самоврядування нових форм господарювання на селі, підвищення ролі домашніх господарств у насиченні

внутрірегіонального товарного ринку продукцією сільськогосподарського виробництва.

3 РОЗВИТОК НОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА СЕЛІ

Результатом реформування колективного сектора економіки на селі став розвиток різноманітних організаційно-правових форм господарювання (табл. 2).

Із даних, наведених в таблиці 2, видно, що реформування відносин власності та господарювання змінило не тільки організаційно-господарську структуру виробництва, а й викликало перерозподіл земельних ресурсів, відмінно іншим став ринок реалізації сільськогосподарської продукції. Сьогодні на селі сформувалися два основні суб'єкти господарювання – сільгоспідприємства та сектор домашніх господарств, що включає фермерські господарства та особисті господарства населення. Аналіз ефективності нових форм господарювання на селі показує, що домінуючі позиції в агропромисловому комплексі області займають особисті селянські господарства, в яких зайнято 40,8% економічно активного населення області. Без належної ресурсної та фінансово-кредитної підтримки ними виробляється більше 93 відсотків валової продукції, у тому числі продукції рослинництва – 88,6 і тваринництва – 98,2 відсотка.

Таблиця 2 Розвиток організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві Закарпатської області

	1995				2000				2004			
	Усі господарські формування	У тому числі			Усі господарські формування	У тому числі			Усі господарські формування	У тому числі		
		сільськ когосподарські під-ва	в т.ч. фермерські гос-ва	гос-ва населення		сільськ огосподарські під-ва	в т.ч. фермерські гос-ва	гос-ва населення		сільськ когосподарські під-ва	в т.ч. фермерські гос-ва	гос-ва населення
Кількість господарств, тис.	300,2	1,5	1,0	298,7	296,7	1,8	1,5	294,9	297,4	1,6	1,4	295,8
Площа сільгоспугідь, тис. га	471,1	231,0	4,8	217,5	463,7	161,8	11,2	271,6	455,6	70,7	10,2	345,7
%	100	49,0	1,0	46,2	100	34,9	2,4	58,6	100	15,5	2,2	75,9
Вироблено валової продукції, усього, млрд. грн.	1251,9	203,8	-	1048,1	1223,9	75,1	-	1148,8	1415,1	97,3	-	1317,8
%	100	16,3	-	83,7	100	6,3	-	93,7	100	6,9	-	93,1
Рівень доходності, %	-	-	-	-	39,3	44,8	44,6	45,6	33,6	40,8	39,6	47,7
Рівень рентабельності, %	-	-	-	-	18,3	16,8	23,8	26,3	12,6	8,3	22,4	28,6

Наведене підводить до висновку про необхідність внесення серйозних коректив у реалізацію агропромислової політики на селі. На нашу думку, в подоланні кризового стану в агропромисловому виробництві вирішальну роль повинні відіграти соціальні механізми оздоровлення аграрної економіки. Суть їх полягає в підвищенні соціальної активності сільського населення і кожного

працівника зокрема, формуванні ринкової свідомості і стандартів поведінки господарюючих суб'єктів, адекватних новим економічним умовам, у становленні нової системи соціальної взаємодії, що сприяє виявленню і використанню внутрішніх резервів і важелів розвитку села. При цьому ми не принижуюмо ролі і значення науково-технічного прогресу, грошово-кредитної і податкової політики держави, наукової організації праці і виробництва, природних та інших факторів. Навпаки, йдеться про те, що нова ситуація, яка склалася в розвитку аграрного виробництва, вимагає адекватних підходів до його організації.

Для того, щоб запрошували соціальні механізми оздоровлення аграрної економіки, необхідно здійснити ряд заходів.

По-перше, регіональна модель аграрних відносин повинна спиратися на домінуючу систему цінностей сільського населення і враховувати високу значимість сімейно-індивідуальних форм господарювання, не ігноруючи при цьому привабливість корпоративних форм господарювання для значної частки селян.

По-друге, темпи, масштаби і глибина перетворень повинні бути синхронізовані у відповідності з наявністю у суспільстві соціальної, економічної і правової бази.

По-третє, вкрай необхідним є раціональне поєднання приватної ініціативи селян з колективними формами господарювання, орієнтація на збалансований розвиток трьох основних суб'єктів аграрних відносин. При цьому особливо увагу слід приділити успішно функціонуючим ОСГ, створюючи з одного боку умови для їх інтеграції з сільгосппідприємствами, а з другого – їх трансформацію у фермерські господарства. Підтримка економічно перспективних господарств населення з боку держави повинна включати:

- розробку державних програм розвитку дрібнотоварних господарств та надання субсидій для

розвитку матеріально-технічної і кормової бази селянських господарств, а також розвиток у сільській місцевості виробничої і соціальної інфраструктури;

- фінансово-кредитну підтримку економічно сильних фермерських господарств, які в перспективі сформуєть потужний сегмент аграрної економіки області;

- поширення соціальних пільг на працю в ОСГ – врахування часу, відпрацьованого в ОСГ, при нарахуванні трудового стажу, соціальний захист у випадку тимчасової втрати працездатності.

По-четверте, особлива увага повинна бути приділена становленню нових суб'єктів господарювання в гірській природно-економічній зоні Закарпаття, їх адаптація до умов господарювання в ринковому середовищі. Для цього необхідним є:

- забезпечення реальної економічної свободи, що передбачає можливість вибору форми і сфери діяльності, партнерів по бізнесу, дотримання гарантій щодо реалізації прав власності, в тому числі і на землю;

- формування економічної культури та правової свідомості сільського населення, розвиток у сільській місцевості мережі юридичних і консультативних служб;

- розробка програм розвитку сфери прикладання праці на селі, включаючи соціально-побутову.

Важливим сегментом сільської економіки є мале підприємництво, диверсифіковане в різні галузі економіки. Особливо відчутною є його роль в торгівлі, будівництві, сфері побутових послуг, рекреації. Незважаючи на певні позитивні зміни в розвитку малого підприємництва на селі, темпи і динаміка його розвитку суттєво відстають від потреб сільського населення. Тут чітко простежуються дві негативні тенденції. По-перше, це значна просторова диференціація розвитку малого підприємництва, що відображено в таблиці 3.

Таблиця 3 Показники розвитку малого підприємництва в розрізі природно-економічних зон Закарпаття станом на 01.01. 2005 року

Природно-економічні зони	Кількість діючих малих підприємств, одиниць	% кількості діючих МП від їх загального числа	Кількість діючих МП на 10 тисяч населення, одиниць	Середньорічна чисельність зайнятих працівників, тис. осіб	Середньорічна чисельність зайнятих працівників, % до 2000 року
Низинна	2596	66,9	49	26451	102,5
Передгірна	601	15,5	22	6699	86,4
Гірська	685	17,6	26	6764	83,4

Аналіз статистичних даних свідчить, що із 3882 малих суб'єктів господарювання 66,9% функціонувало в низинній природно-економічній зоні, з них 45,1 відсотка в містах Ужгороді та Мукачеві. Аналогічна ситуація властива передгірній та гірській зонам, де більшість малих підприємств функціонує в районних центрах. Що стосується віддалених сільських поселень, то тут малий бізнес не знайшов належного розвитку.

Другою причиною, що знижує ефективність функціонування сільського підприємництва, є посилення тенденцій до згортання діяльності функціонуючих малих підприємств. Якщо в цілому по області зберігається тенденція до збільшення кількості малих суб'єктів господарювання, то в районах, віднесених до гірської зони лише за 2004-2005 роки кількість малих підприємств зменшилася, зокрема, у Великоберезнянському і Воловецькому районах на 6 одиниць, Міжгірському – 7,

Перечинському – 1. Існуючі тенденції вимагають глибокого наукового аналізу. Частково це досягається завдяки соціологічним обстеженням.

Вченими економічного факультету Ужгородського національного університету у 2000 році було проведено таке обстеження 100 сільських підприємств на предмет з'ясування основних чинників, що гальмують розвиток сільського бізнесу. Це ключове питання в боротьбі з бідністю. Адже не виникає жодного сумніву, що основним превентивним інструментом на шляху подолання бідності є досягнення повної зайнятості шляхом стимулювання і підтримки розвитку підприємництва, особливо в депресивних районах.

Всі відповіді із зазначенням достатньо важливих факторів були об'єднані у три групи.

До першої групи увійшли життєво важливі проблеми, з якими щоденно стикаються підприємці. Було названо 5 факторів (відсутність кредитних ресурсів, відсутність необхідної техніки, дорожня паливно-мастильних ресурсів, недосконалість законодавства та високі податки). Обстеженням виявлено, що дія цих п'яти факторів, на думку опитаних, на 82,3 відсотка стримує ефективність сільського бізнесу.

У просторовому зрізі ієрархія відповідей розмістилася в такому порядку: в низинній зоні – 84,2% підприємців вважає ці причини основним гальмом на шляху розвитку сільського бізнесу, у передгірній – 78,7%, і гірській природно-економічній зоні – 84,3 відсотка. Ранжування цих 5 факторів по згубності впливу на ефективність підприємництва виявило такий порядок: на високі податки вказали 62,2% підприємців. При цьому найбільша кількість підприємців, або 69,7%, що вважають високі податки основною проблемою бізнесу, проживає у низинній зоні, а найменша (56%) – у передгірній. Другою проблемою, на думку опитаних, є недосконалість законодавства. На цю проблему вказало 38,8% опитаних. На третьому місці – проблема обмеженості кредитних ресурсів та дорожня і відсутність необхідного обладнання – 27,6% респондентів.

Другу групу формують проблеми активної дії (низька якість виділеної землі, відсутність налагоджених каналів реалізації продукції, низький платоспроможний попит населення, протидія місцевої бюрократії, незахищеність прав власності, відсутність достатнього рівня знань бізнесменів). Моніторинг показав, що із цих 6 проблем найскладнішою є проблема низької платоспроможності населення. На неї вказало рівно половина, або 50% респондентів, найбільша кількість яких проживає в низинній зоні області – 52%. На другому місці – проблема незахищеності прав власності. Так вважає 28,6% підприємців. Третє місце посідає проблема протидії місцевої влади становленню бізнесу. На цю причину вказав кожний четвертий сільський підприємець. 15,3% опитаних вважають серйозною проблемою відсутність налагоджених каналів реалізації продукції, а 14,3% – нестачу необхідних знань для ведення власної справи.

Третю групу перешкод, що гальмують ефективний розвиток підприємництва формують проблеми опосередкованого впливу на сільський бізнес (несприйняття з боку місцевого населення, рекет, недобросовісність партнерів). Їх ранжування ставить на перше місце проблему соціально-психологічної неготовності сільського населення до нормального сприйняття бізнесу. На цю проблему вказало 8,2% опитаних. Аналогічна кількість респондентів однією з причин, які є перешкодою на шляху підприємництва, назвала рекет (8,2%). Замикає цю групу така проблема, як недобросовісність партнерів по бізнесу (7,1% від загального числа опитаних).

Для подолання існуючих проблем підприємці вдавалися до таких дій, як: "нічого не робив" – 46,9% опитаних, звертався до органів місцевої влади за допомогою у вирішенні проблем – 15,3% підприємців, що є підставою для ствердження про їх недовіру до місцевої влади. Більше 15% для вирішення виробничих проблем змушені були вдатися до порушення існуючого законодавства.

Заняття підприємницькою діяльністю змусило відмовитися від спокою 54,1% діючих підприємців. У 34,7% ведення бізнесу спричинило погіршення стану здоров'я.

Незначна частина, або 11,2%, в процесі ведення власної справи не відмовлялися ні від чого, тобто вели нормальний спосіб життя.

Складність і багатогранність проблем, з якими стикаються підприємці, значною мірою формує їх плани на майбутнє. Так, 71,4% діючих підприємців у перспективі має намір розширити свою справу. Більше 10% опитаних відповіли, що перспектива їх бізнесу залежатиме від підприємницького середовища, яке буде створено урядом. Незначна частина, або 4,1%, має намір змінити сферу діяльності.

Для виявлення резервів росту сільського бізнесу вкрай важливе значення має порівняльний аналіз функціонуючих підприємств та сільських жителів щодо їх планів на майбутнє. Вище було відмічено, що 81% діючих підприємців має намір у перспективі продовжити свою виробничу діяльність. Що ж стосується сільського населення, то розпочати свою справу виявили готовність 11,7%, при створенні відповідних умов таких виявилось ще 29,4%. Разом з тим моніторинг виявив, що 43,2 відсотка від загального числа сільських жителів, що були охоплені соціологічним обстеженням, не мають наміру в перспективі розпочати власну справу, причому 9% не бажають займатися бізнесом за жодних умов. Основними причинами, що спонукають сільських жителів до підприємництва, є: потреба в матеріальному достатку (26,9%), загроза безробіття та відсутність підходящої роботи (15,4%), прагнення бути незалежними (11,8%), заробити більше грошей, ніж на попередньому місці роботи. На питання "У якій галузі економіки Ви відкрили б власну справу?" на першому місці стоїть сільське господарство. Причому найбільша кількість бажаючих відкрити власний бізнес проживає в низинних районах – 17,2%.

У сфері рекреації, сільського туризму та послуг планують відкрити свою справу 6,0% сільських жителів, в промисловості і будівництві – 5,1% опитаних.

Порівняльний аналіз проблем, з якими стикаються функціонуючі підприємці, і умов, за яких сільське населення розпочало б власний бізнес, показує, що у багатьох аспектах вони перегукуються. Із загального числа опитаних сільських жителів абсолютна більшість, або 77,4%, вказали на необхідність зменшення податків. Серед функціонуючих підприємців таких виявлено 82,3%. На відсутність фінансових ресурсів, необхідних для формування стартового капіталу, вказали 64,8 відсотка сільських жителів. Значна частина, або 28,3%, готова відкрити власну справу при виділенні місцевими органами влади приміщень та надання необхідної техніки і обладнання в оренду. Значною мірою думка сільського населення співпадає з думкою підприємців щодо планів розвитку бізнесу на перспективу. Більше 44,0% сільських жителів мають намір залишити своє господарство таким, яким воно є в даний час. Майже кожен третій має намір розширити його в перспективі. Питома вага тих, хто не визначився щодо майбутньої участі у підприємстві, становить 11,4 відсотка, а тих, хто взагалі відмовляється від власного бізнесу, – менше одного відсотка.

Отже, соціологічне обстеження показало, що абсолютна більшість функціонуючих сільських підприємців має намір у перспективі продовжити підприємницьку діяльність, а при створенні відповідних умов – суттєво розширити власний бізнес. Моніторинг сільського населення засвідчує

його високу готовність активно включитися у підприємницьку діяльність. Основними умовами для цього є фінансова і матеріальна підтримка з боку державних органів влади, зменшення податкового тиску та врегулювання законодавчої бази підприємництва.

ВИСНОВКИ

Ринкова трансформація економіки гірських населених пунктів Закарпатської області супроводжується гострою соціальною напругою. Непослідовність і помилки, допущені в процесі адаптації сільської економіки до ринкових відносин, негативно відбилися на демографічній ситуації на селі, сформували підґрунтя для масштабного безробіття, зниження рівня життя людей, поширення бідності. Відмічені проблеми вимагають з боку органів місцевого самоврядування розробки територіальних програм розвитку проблемних територій та здійснення контролю за їх виконанням. Вкрай важливим у цьому плані є здійснення владними структурами постійного моніторингу сільських територій, що дозволить своєчасно вживати превентивні заходи щодо локалізації негативних тенденцій, які роками формувалися на селі і не знаходили ефективного вирішення. Особливої уваги заслуговує всебічний розвиток і підтримка сільського підприємництва. Масове залучення сільського населення до активної підприємницької діяльності – це ключ до розв'язання складного вузла проблем на селі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закарпаття'1996: Статистичний щорічник. – Ужгород, 1997. – 164 с.
2. Закарпаття'2005: Статистичний щорічник. – Ужгород, 2006. – 591 с.